

KAKO SE SKLANJA FRANCESCO PETRARCA?

Iz uredništva Foruma postavili su nam pitanje: Kako se sklanja *Francesco Petrarca*? Pitanje je opravdano jer ga naši pravopisi rješavaju različito pa nije jedinstveno riješeno ni u svim izdanjima Hrvatskoga pravopisa. Vidjevši da je to problem koji još nije našao pravo rješenje, autori Hrvatskoga pravopisa nastojali su ga riješiti na najbolji način promotrivši praksu i savjetovavši se s nekim romanistima i rješenje do kojega su došli, unijeli su u V. izdanje. U njemu na str. 62. u § 240. piše: "Romanska vlastita imena na *-ca, -co* (izgovorno *-ka, -ko*) u sklonidbi zadržavaju izvorno *c* bez obzira na naš nastavak: *Petrarca, Petrarce, Petrarci, Petrarca* [...]". Dakle uz jasno i jednostavno pravilo nalazi se upravo

i prezime *Petrarca*. Pitanje je dakle opravdano jer je jasno zašto su pitali, mislili su zapravo kako se *sada* sklanja jer se to pravilo često mijenjalo.

Drugo, pitali su vjerojatno i zato što *Francesco* ide po jednome tipu, po tipu *a*-sklonidbe, a *Petrarca* po drugome, po *e*-tipu pa ih je to moglo zbuniti. *Petrarca* se dakle sklanja kako je već rečeno, a *Francesco* po navedenom pravilu *Francesco, Francesca, Francescu...* ili zajedno: *Francesco Petrarca, Francesca Petrarce, Francescu Petrarci...*

Takvo različito sklanjanje imena i prezimena može se samo u prvi tren činiti neobičnim, ali kad se samo malo razmisli, onda se može reći da je to normalno jer ta dva obrasca vrijede i za mnoga naša imena i prezimena: *Franjo Kuharić, Franje Kuharića, Franji Kuhariću...*

Stjepan Babić

OSVRTI

RJEČNIK HRVATSKOGA JEZIKA

*Leksikografski zavod
– Školska knjiga 2000.*

U listopadu godine 2000. dovršeno je tiskanje *Rječnika hrvatskoga jezika* u zajedničkoj nakladi Leksikografskog zavoda "Miroslav Krleža" i Školske knjige. Od tada su prošle godine i ta se knjiga očito već afirmirala ne samo u stručnim krugovima nego i kod šire publike. Taj je rječnik pripremila prilično opsežna skupina suradnika raznih struka pod vodstvom glavnoga urednika mr. Jure Šonje. Suradnici su, čini se, dobro obavili svoj posao – već iz letimičnih provjeravanja u raznim stručnim ter-

minološkim djelima (kojih imamo žalosno premalo) uočava se veća sigurnost, određenost, razrađenost i preciznost nego što je prosjek u hrvatskoj rječničkoj literaturi.

Treba imati na umu da je to prvo izdanje ovoga leksikografskog djela. U prvim izdanjima takve literature obično ima niz raznih propusta: izostanak pojedinih riječi, tiskarske pogreške, pojedine ovako ili onako pogrešne naglaske u akcentuiranim rječnicima i slično. I u ovome rječniku svega toga ima, na što ćemo se još osvrnuti, ali svih je tih promašaja malo, a treba vjerovati da će se u idućim izdanjima dobrim dijelom ispraviti. Naime, ako već prvo izdanje u velikoj mjeri zadovo-

ljava, opravdano je očekivati napredak u sljedećim izdanjima. To doduše ne mora uvijek biti slučaj. Uzmemo li rječnik istoga naslova autora Vladimira Anića u trećem izdanju (1998.), s kojim ćemo povremeno uspoređivati prikazivano djelo, naći ćemo pod natuknicom *vrijeme* dvije ozbiljne pogreške. Prvo, među značenjima se navodi (pod 2.) i besmislica da je riječ *vrijeme* ujedno i "mjera za vrijeme". I drugo, izostalo je značenje "vrijeme u meteorološkom smislu" ("lijepo vrijeme", "kišno vrijeme" i sl.). Kada se tako nešto dogodi u prvom izdanju (Anić 1991.), može se to podnijeti, ali ako se to provlači do trećega izdanja, onda je to već zaista ozbiljan propust.

Kada se u nas govori o hrvatskim rječnicima, jednojezičnim ili dvojezičnim, najčešće se razmatra pitanje kako su u njima tretirani srbizmi. Rječnik pod Šonjinim uredništvom postupa u tom pogledu uglavnom na zadovoljavajući način. Srbizmi koji se ne nalaze u hrvatskoj književnosti i publicistici izostavljaju se u većini slučajeva, one riječi koje će se naći i u hrvatskih autora, upućuju se na odgovarajuću hrvatsku riječ. Ipak će se naći i koje slabije rješenje kada se redakcija previše pouzdala na poznato Brodnjakovo djelo. Tako je npr. izostavljena riječ *kràgūj* "kobac". Ona u srpskome glasi *kragulj* i znači "sup", dakle drugu pticu grabljivicu. U hrvatskome je oblik *kraguj* i predstavlja stilsku inačicu za značenje "kobac" (u Anića *kraguj* i *kragulj*, ali sa značenjem "kobac"). Izostavljena je i riječ *zólja*, stilska inačica sa značenjem "osa". U srpskome je ta riječ obična i češća od riječi "osa" (Anić ima tu riječ, ali s lošim naglaskom *zòlja*). I da ostanemo u zoološkoj nomenklaturi, izostavljena je i riječ *kàras* "vrsta ribe šaranke". Ona je zaista neopravdano izostavljena, jer u srpskome

je i drugi oblik (što i Brodnjak donosi) i drugi naglasak: *kàrāš*, gen. *karāša* (oblika *karas* nema ni u Anićevu rječniku).

Primjedbi toga tipa nema mnogo. Naći će se i poneki slučajni izostanak neke riječi, toga uvijek ima u prvim izdanjima – u tijeku pripremanja teksta izgubi se neprimjetno neka cedulja i promaknu drugi slični propusti, no to se razmjerno lako ispravlja već u drugome izdanju, kada urednik ima pred sobom već gotovu knjigu prvoga izdanja, a ne gomilu papira i papirića. No bit će zanimljivije pozabaviti se nekim naglascima u ovome rječniku.

Akcentuacija je u njemu provedena razmjerno veoma dobro, ispravljani su mnogi nehrvatski naglasci daničić-maretićevskog tipa, koji su se dugo provlačili u našim rječnicima i udžbenicima. Ipak će se naći pokoji loš ili bar sumnjiv naglasak. Tako bi npr. umjesto *zēba* sigurno bilo bolje *zéba*, umjesto *zēmnī* bolje *zēmnī*, umjesto *Tùva* (nacionalna republika u Rusiji) bolje *Tíva*, umjesto *džîns* (hlače kod mladih) bolje *džîns*, umjesto *māhom* (prilog) bolje *māhom* (ali imenica *māh* ispravno je naglašena), i slično. Pridjev *vjēran* donosi se u obliku *vyēran* (*vyēran*), a dodatak *-rna* znači da bi u ženskom rodu bilo *vyērna*. Naglasak što je donesen u zagradama vjerojatno je bolji od prvoga, ali u ženskom je rodu *vyērna*. Dugosilazni akcent, moguć u obliku *vyēran*, normalan je u određenom pridjevu *vyērnī*. U tekstu su inače normalni kratkosilazni naglasci u množini imenica muškoga roda koje u jednini zadržavaju dugosilazni naglasak u svim padežima: *grād*, *grāda*, *grādovi*, *rād*, *rāda*, *rādovi*, *ždrāl*, *ždrāla*, *ždrālovi* (u Anića *ždrālovi*), i slično, što je sve ispravno, ali u bar dva primjera nije dobro postupljeno. Uz imenicu *múlj* donosi se množina *múljevi*, (Anić isto) umjesto *mūljevi*, a kod riječi *krāj* postupljeno je ob-

ratno: ona je uvrštena u taj naglasni tip, a trebalo bi biti *krāj*, *krāja*, *kràjevi*. Usputno se može reći da je u prijedlogu *kraj* suvišan naglasak *krāj* – *kraj* je nenaglašena riječ i na nju može prijeći akcent, npr. *krāj mene*, *krāj kućē*.

Razumije se, u ponekome slučaju loš naglasak može biti i tiskarska pogrješka, sigurno je to u primjeru *željèzar* umjesto *željèzār*, s genitivom *željèzàra*.

U rječniku Leksikografskoga zavoda i Školske knjige proveden je Babić-Finka-Mogušev pravopis, no kako je rječnik izašao nešto prije petoga izdanja toga pravopisa, urednik je u rječniku odabrao ona rješenja iz starijih izdanja toga pravopisa koja su u petome izdanju napuštena. Tako se pod natuknicom *hjeteti* nalazi sastavljeno pisanje *neću*, a kod takozvanoga pokrivenoga *rje* nalazimo u rječniku *bezgrešnost*, *crepovi* (množina od *crijep*), *krèpkost*, *pogreška*, *sprečavati*, *strelica* umjesto oblika *bezgrješnost*, *crjepovi*, *krjepkost*, *pogrješka*, *sprječavati*, *strjelica*, i slično, što je bez sumnje u hrvatskoj tradiciji. Ipak ćemo naći *ogrjev* sa *rje*, no u toj riječi *rj* ima i Anić, a dopuštao ju je i novosadski pravopis. U svakom slučaju valja se nadati da ćemo u budućim izdanjima nalaziti “pokriveno *rje*” i sastavljeno *ne ću*.

Hrvatskoj tradiciji odgovaraju oblici *hrvati se*, *hrzati* i u rječniku se donose oni, a oblici s inicijalnim *r* upućuju se na njih (u Anića je blaga prednost obliku *rvati se* pred *hrvati se*, a oblika *hrzati* nema). Uopće se može reći da su glasovne pojedinsti dobro rješavane. U tome pogledu ovaj rječnik donosi značajnu novost. Slovni slijed *ije* kada predstavlja refleks staroga dugog jata tiska se tako da znak za dugosilazni i dugouzlazni naglasak kao i za nenaglašenu dužinu obuhvaća sva tri slova *i-j-e*. Time se čitatelju daje na znanje da tri slova pred-

stavljaju jedan dugi slog, jedan diftong, koji se može samo za stilske svrhe (npr. za metričke potrebe u pjesništvu) izgovarati i dvosložno. U slučajevima kada se ne radi o jatu i kada *i-j-e* zaista predstavlja slijed *i+j+e* s dva sloga (*nijedan*, *novijega*, *pijemo* i sl.), taj se pedagoški postupak bilježenja, naravno, ne primjenjuje.

I na koncu, da ne bi bilo previše pohvala, upozorit ću na dvije etničke i lingvističke pogrješke. Pod natuknicom *lužičkosrpski* donosi se primjer *lužičkosrpski jezik*, a poznato je ipak da postoje dva lužičkosrpska jezika, gornjolužički i donjolužički. A pod natuknicom *Kopti* kaže se da su oni potomci “hamitskih Egipćana”. Termini *Hamiti* i *hamitski* danas se više ne upotrebljavaju (ni u samome rječniku ih nema pod slovom *h* kao što se ispravno donose termini *Semiti* i *semitski*).

Nada Radovčić

JEZIKOSLOVNE PROSUDBE HRVATSKOGA KNJIŽEVNOJEZIČNOGA RAZVOJA

Težak, Stjepko, *Jezični prijelomi i mijene u hrvatskoj umjetnosti riječi*, Tipex, Zagreb, 2002., 395 str.

U ediciji *Hrvatski naš svagdašnji*, kao druga knjiga u izdanju nakladničke kuće Tipex iz Zagreba, u listopadu 2002. godine, izašla je knjiga poznatoga i priznatoga hrvatskoga jezikoslovca i lingvometodičara prof. dr. Stjepka Težaka, pod naslovom *Jezični prijelomi i mijene u hrvatskoj umjetnosti riječi*. Djelo je to koje će opsežnošću sadržaja te načinom obrade i znanstvenim pristupom raznolikoj tematici, nesumnjivo predstavljati okosnicu hrvatske jeziko-